

Robert Spaemann: *A végső istenérv*

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT, FIDES ET RATIO – A VALLÁSBÖLCSELET
KISKÖNYVTÁRA, FORD. BOROS ISTVÁN, 2013, 148 OLD.

A kötet címét adó végső istenérvről maga a szerző fejt ki az előszóban, hogy a „végső” jelzővel – hogy őt idézzem – csupán „némi fennhéjázással” lehet ellátni. Mielőtt azonban Spaemann bizonyítaná érvelését, az „Istenbe vetett hit ésszerűsége” c. fejezetben fejt ki alapvető gondolatait a témáról. Szerzőnk itt felteszi a kérdést: miben hisz, aki Istenben hisz? A válasz az, hogy a valóság racionalitásában – mégpedig fundamentálisan. Szerinte ugyanis a hívó emberek úgy gondolják, hogy a jó alapvetőbb jelleggel bír, mint a rossz, és hogy az alacsonyabb rendű megértéséhez szükséges a magasabb rendű. A szerző hozzáteszi: a jó és a lét ez esetben azonosak egymással. Ez nem áll szemben a racionalitással, még ha így is tűnik, hiszen aki ezt a nézetet vallja, végső soron Istenben hisz. Ennek oka, hogy a jó meglátását az ész teszi lehetővé számunkra.

Spaemann a saját argumentumát abban az értelemben tekinti érvnek, mint amelyikben Pascal és Kant a maga „istenérvét.” Szerzőnk levezetésének első premisszája az, hogy amennyiben Isten nem létezik, igazság sincs. Ezt az állítást Rolf Schönberger, Spaemann tanítványa fejt ki a kötet nagy részét kitevő tanulmányának utolsó részében. Schönberger szerint mármost az „igaz” kifejezést nem relatív értelemben kell használni, hiszen minden egyes tényigazság örök jelleggel bír. Amennyiben egy kijelentés az időbeliség által meghatározható, akkor mindenképp igaznak kell lennie. Az „igaz” ebben a meghatározásban nem-relatív, tehát objektív értelemben használatos. Ezt elsősorban olyan fogalomról állíthatjuk, amelyet akkor használunk, ha kételkedünk a megfelelő megfogalmazásában. Az igaz abszolút módon áll ellentétben a tévessel.

Schönberger leszögezi: mindezek ellenére az ember nem bizonyosodhat meg teljes mértékben afelől, hogy az igazra igazként tekint, mert véges lény. Márpedig az igazság abszolút, hiszen nem kerülhet függőségi viszonyba az időbeliséggel.

A második tétel az első magyarázataként szolgál, és így hangzik: „Minden jelen egy jövőbeli jelen múltja.” Tehát minden egyes időpont egy tőle különböző időponthoz való kapcsolódása által létezik, de ez nem egyenlő azzal, amit mindannyiunk számára a múlt, a jelen és a jövő fogalmai jelentenek. Ezt – tehát az ún. objektív időt – egy olyan lényhez köthetjük, amely nem azonos a természettel, de

a pusztá élettől sem. Schönberger a jelent két részre osztja: az első az a jelen idő, amely az idő részét képezi, a második a jelen úgy, ahogy azt a tudat észleli. Ezen a ponton Max Schelerre hivatkozik.

A harmadik tézis a leginkább támadható. Eszerint az örök igazság ontológiai státusza a tudatossá válásból fakad, nem pedig a hatásából, sem az emlékké válása által. A szerző itt rögtön semmisnek minősít két feltételezést. Ezek közül az első abból indul ki, hogy minden, ami valamilyen módon megtörténik, következményeket von maga után, amelyekből újabb következmények sarjadnak. A számos következmény közötti összefüggés egy meghatározott történés által egyre inkább veszít a fontosságából az időbeli távolság miatt. Ezeknek a bizonyos feltételeknek a sokasága kizárja azt az eshetőséget, hogy egy valódi összefüggést tételezzünk fel. – Ezt tehát Spaemann elutasítja.

A második elvetendő feltételezés így hangzik: a tudatban a múlt nem a következményei által őrződik meg, hanem az emlékezetnek köszönhetően. Ezzel pedig még nem gondoltuk el az örökkévalóságot, hiszen a tudat az emberhez tartozik, aki véges lény. A szerző hozzáteszi: ha az emberiség valamilyen okból elpusztulna, akkor többé már nem létezne emlékezet, és a múlt is semmissé válna. Ez azonban nem lehet abszolút értelemben igaz, mert ellentmondana az első tételnek, miszerint „minden tényigazság örök igazság.” Ebből kifolyólag megállapítható, hogy az igazság helye nem lehet az ember, hanem csak és kizárólag egy végtelen tudat, amely nem más, mint Isten.

De felmerül a kérdés, hogy egyáltalán szükséges-e *helyet* tulajdonítani az igazságnak? Amennyiben azonban egy igazságra olyan, igaz propozícióként tekintünk, amely egy tényt hordoz magában, akkor lehet, hogy nem is tartjuk indokoltnak a propozíció mibenlétére való rákérdezést.

Összegezve: Spaemann abból az állításból indul ki, hogy létezik igazság, amelyet a megtörtént eseményekhez kapcsol. Ezt követően megkülönbözteti a szubjektív és az objektív időt, a szubjektív időhöz az embert, az objektívhez pedig Istent kapcsolja. Ezután az első tézishoz kapcsolódóan kifejti, hogy a megtörtént események „igaz mivoltukban” valahol megőrződnek, különben megszűnnének létezni, ami nem fordulhat elő, hiszen akkor az igazság nem lenne örök, mint ahogy az első tézisben kijelentette. Ez a hely nem lehet az ember tudata, mert az igazság az ember nélkül is létezik, ezért az igazság helyét Istennel azonosítja.

Pente Barbara

Miközben teljes mértékben örülünk annak, hogy az istenhit racionalitását egy újabb filozófiai mű igyekszik kimutatni, nem tudjuk megállni, hogy el ne mondjuk: *A végső istenérv* magyar szövegébe sok hiba csúszott. Nem fordítási hibákról van szó, hanem

arról, hogy a magyar szöveg végső átolvasása, nyelvi javítása részben elmaradt, és így egyeztetési, nyelvhelyességi, stilisztikai hibák maradtak benne. Csak néhány példa a szövegből: „Az ember léthelyzetének értelmezését kifejező örökérvényű metaforái [!] közül az egyik Platón barlanghasonlata.” (7. o.) „Jóllehet matematikailag formalizálni lehet ezeket a szabályszerűségeket, mégis a természettudós számára ... mindig is okot adott [!] a rácsodálkozásra...” (9. o.) „Az alternatíva tehát nem az, hogy vagy a világ tudományos magyarázhatóság [!], vagy az istenhit; hanem az, hogy vagy lemondani a világ megértéséről, ami az ész rezignációja, vagy istenhit.” (10. o.) „Az ész, a ratio ugyanis az ész mint alapot jelent [!].” (11. o.) Pusztza gépelési hiba a következő: „Isten önmagban [!] szeretet” (19. o.); de súlyos szövegromlás történt ebben a szakaszban: „Ahol az igazság funkcionális gondolkodásunk első elvei érvényességének kérdéséről van szó [!], ott egyszerűen ... az ellentét *reductio ad absurdum*ával érvel.” (29. o.) További véglektorálási problémák is tarkítják a szöveget. Kár, hogy a vallásfilozófia magyarul igen csekély volumenű irodalmának ez az új, értékes darabja ilyen, elvileg könnyen kiküszöbölhető hibáktól szenved.

Vassányi Miklós

A VALLÁSTUDOMÁNYI SZEMLE CÍMŰ FOLYÓIRAT JELLEGÉRŐL ÉS CÉLJAIRÓL

1. A *Vallástudományi Szemle* című folyóirat 2005 tavaszán indult, első két száma 2005-ben jelent meg. A szerkesztőségben és a szerkesztő bizottságban az ország jelentősebb vallástudományi műhelyének több neves munkatársa található. A folyóirat évente négyszer jelenik meg. Az alapító jogokat a budapesti Zsigmond Király Főiskola gyakorolja.

2. Annak ellenére, hogy a folyóirat egy intézmény égisze alatt jelenik meg, kezdettől szélesebb alagra helyezkedve értelmezi önmagát. Sokak véleménye szerint világos ugyanis, hogy egy felekezetszemleges vallástudományi folyóirat fontos hiánypótló a magyar folyóiratok palettáján. Eddig a vallástudomány különböző területei jobbára a különböző vallások, felekezetek által indított orgánumban jelentek meg, a szemleges, „világi” fórum, szerteágazó okok miatt több évtizede hiányzik, holott egyre növekvő igény van rá.

3. A folyóirat publikációs lehetőséget, véleménycsere és vitafórumot kíván teremteni a vallástudományt, annak bármely területét és azt bármilyen világnézeti alapról művelők számára. Senkit nem rekeszt ki, nincs semmiféle előzetes fenntartása senkivel szemben, mindenkit szívesen lát szerzői között, akinek értékes gondolatai, figyelemreméltó tudományos eredményei, vagy egyéb értékes mondandója van a vallástudományhoz kapcsolódóan.

4. Fontosnak tartja, hogy közölje, és ha kell, ütköztesse a különböző tudományos álláspontokat. Az írások szerzőjük álláspontját, felfogását képviselik, és nem a szerkesztőségét. A folyóirat nyitott akar lenni minden vélemény és minden kritika számára, amíg az megmarad a tudomány keretein belül (tehát nem vallások vagy személyek ellen irányul), viszont elzárkózik attól, hogy bármilyen vallást vagy felekezetet hasábjain akár propagáljanak, akár támadjanak.

5. Ösztönzője, gerjesztője akar lenni e tudományterületen a különféle műhelymunkának, előmozdítója akar lenni a tudományszervezés terén a vallástudomány akadémiai szintű felfejlesztésének, hozzá akar járulni a vallástudomány tartalmi és szervezeti épüléséhez.

6. Rendszeresen hírt kíván adni a tudományág eredményeiről. Bemutatja a megformált és akkreditált szakképzési tanterveket, forráskutatásokat közöl, hírt ad

tudományos fokozat szerzésekről, védésekről, habilitációkról, az MTA Vallástudományi Elnöki Bizottsága munkájának közérdeklődésre számot tartó elemeiről.

7. Recenzió rovata folyamatosan figyelemmel kíséri és bemutatja a tudományág friss könyvanyagát, tankönyveket, filmeket és egyéb médiumokat, ismerethordozókat.

A fent említett törekvésekhez még azt szükséges hozzáfűzni, hogy az eddig kiérlelt irányok nem zártak, a profil rugalmas, alakítható, fókusza bármerre és bármikor tágítható, nem akar lemaradni semmiféle olyan mozzanatról, mely a vallások, a hozzájuk kapcsolódó szervezetek és fórumok, egyáltalán a vallásos emberek, vagy a nem vallásos emberek, az emberiség élete, életminősége szempontjából jelentős, illetékesnek érzi magát az ember és a transzcendencia viszonyának, küzdelmének minden fontos mozzanatában.

A Vallástudományi Szemle szerkesztősége

ÚTMUTATÓ SZERZŐKNEK ÉS SZERKESZTŐKNEK

A szöveget Word formátumban, *rtf* kiterjesztéssel kérjük elektronikus úton elküldeni a következő címre: vallastudomanyiszemle@kre.hu. Tanulmányok esetében általában 1 szerzői ív (mindennel együtt kb. 40 000 leütés) terjedelmű írásokat várunk, de indokolt esetben hosszabb is lehet a szöveg. Recenziók esetében a várt terjedelem 5000-10 000 leütés.

A szöveget a lehető legkevesebb formázással kérjük. A főszövegben használt alaptípus a 12 pontos Times New Roman legyen, lábjegyzetben 10 pontos Times New Roman. Ha a szöveg külön fontkészletet igényel, kérjük azt csatolni, valamint a szöveget pdf formátumban is csatolni, az idegen fontkészleten írt szöveg ellenőrzése céljából. A főszöveget sorkizártan, 1,5-es sortávolsággal, a bekezdések elején behúzás nélkül kérjük. A lábjegyzetet sorkizártan, szimpla sortávolsággal.

A hivatkozásokat lábjegyzetekkel és nem végjegyzetekkel kérjük. Nem kötelező, de szívesen vesszük, ha van a tanulmányok végén külön bibliográfia, ilyenkor ajánljuk a jegyzetekben a szerző és évszám feltüntetésével megadott rövid hivatkozást. Ha nincs külön irodalomjegyzék, akkor az első hivatkozás esetében teljes hivatkozást kérünk, minden bibliográfiai adattal, utána pedig a további hivatkozásokban a rövid, szerzőt és évszámot megadó hivatkozással. Kérjük, hogy *i. m.* hivatkozást csak abban az esetben használjanak, ha egy szerzőtől egyetlen művet idéznek.

A szerző vezetéknevét kiskapitálissal kérjük, folyóiratcikk, könyvfejezet címét idézőjelek között, normál betűvel; folyóirat, könyv címét dőlt betűvel.

HIVATKOZÁSOK TELJES LÁBJEGYZETBEN ÉS A BIBLIOGRÁFIÁBAN

1. Könyv és könyvfejezet esetében:

SZERZŐ: *Cím*, Kötetszám, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldalak.

SZERZŐ: „Fejezetcím”. in *Uó: Könyvcím*, Kötetszám, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldalak.

2. Gyűjteményes kötetek és bennük megjelenő írások esetében:

SZERKESZTŐ – SZERKESZTŐ (szerk.): *Cím: Alcím*, Kiadás helye, Kiadó, Évszám.

SZERZŐ: „Cím”. in Szerkesztő – Szerkesztő (szerk.): *Cím: Alcím*, Kiadás helye, Kiadó, Évszám, Hivatkozott oldalak.

3. Folyóiratcikkek esetében:

SZERZŐ: „Cím”. *Folyóirat címe*, Évfolyamszám római számmal, Évszám/Sorszám. Hivatkozott oldalak.

4. Heti- és napilapokban megjelent cikkek esetében:

SZERZŐ: „Cím”. *Lap címe*, Évfolyam, Lap száma, Évszám. Hónap. Nap. Oldalszám.

HIVATKOZÁSOK RÖVID LÁBJEGYZETBEN

1. Egy szerző egy művének használata esetén:

SZERZŐ: i. m. Hivatkozott oldalak.

2. Egy szerző több művének használata esetén:

SZERZŐ (Évszám): Hivatkozott oldalak.

3. Előző lábjegyzetben hivatkozott irodalom másik szövegrésze esetében:

Uo. Hivatkozott oldalak.

Minden esetben pontos irodalmi hivatkozást kérünk, megjelölve a pontos kezdő és záró oldalszámot (tehát kerüljük a 251kk. vagy 251sq. formát), a két oldalszám között gondolatjellel (-). Kérjük, az oldalszámot (p. vagy o.) csak abban az esetben egyértelműsítsék, ha a hivatkozott munka jellegéből (katalógus, képkötet) nem volna egyértelmű, hogy oldalszámról van szó. Internetes hivatkozások esetében kérjük ellenőrizni, hogy a hivatkozott oldal elérhető-e, és az utolsó megtekintés dátumát kérjük zárójelben megadni.

Klasszikus auktorok idézésénél nem kell kiskapítálist alkalmazni. Auktorok neveit és műveit lehetséges a szakmában elfogadott rövidítésekkel jelezni, külön magyarázat, feloldás nélkül. Tudományos közéletünkben kevésbé ismert szakfolyóiratok, sorozatok, kézikönyvek címét ne rövidítve írják, csak akkor, ha van a cikk végén bibliográfia vagy rövidítésjegyzék.

Idegen nyelvű, latin betűs idézeteket, kifejezéseket kérjük dőlt betűvel szedni. A görög, héber, kopt és szír idézeteket a megfelelő betűvel (más nyelvű szövegeket is szívesen látunk eredeti írásmóddal). Kérjük, hogy ne külön héber, görög stb. betűkészletet használjanak, hanem *unicode* betűket (ha egyes

ékezetes betűket az alaptípussal nem tudnak létrehozni, Palatino Linotype betűtípust ajánlunk)! Dőlt betűs idézetek esetén nem szükséges idézőjelet is használni. Ha az idézet zárójelen belül szerepel, a zárójel is legyen dőlt.

A görög neveket a tudományos helyesírási átírásban, egy cikkben belül következetesen kérjük megadni. A görög neveket ne a latinos átírásban adjuk meg (pl. Achilles, Homerus stb.).

Képek esetén a képaláírásokat a szöveg végén beszámozva kérjük megadni. A képeket ne ágyazzák be a dokumentumba, hanem külön képfájlban, a lehető legnagyobb méretben és felbontásban (minimum 1000×1000 pixel) küldjék, és a szövegben egyértelműen jelöljék, hová kéri beilleszteni azokat.

Recenzió esetében a recenzeált könyv minden könyvészeti adatát kérjük megadni a cikk címében vagy alcímében.

A korrektúrát a Word *Eszközök* menüjének *Változások követése* gombja alatt a *Módosítások elfogadása vagy elvetése* lehetőségnél, az *Elfogadja*, illetve *Elveti* gombokkal az adott helyen jelezve kérjük vissza.

A Vallástudományi Szemle szerkesztősége

A FOLYÓIRAT MEGVÁSÁROLHATÓ

Budapest

Püski Kiadó Kft. Könyvesház

1013 Bp. Krisztina krt. 26.

OSIRIS Könyvesház Kft.

1053 Bp. Veres Pálné u. 4–6.

Írók Boltja

1061 Bp. Andrássy út 45.

Bibliás Könyvesbolt

1092 Budapest, Ráday u. 28.

Szent István Társulat Könyvesboltja

1053 Bp. Kossuth Lajos u. 1.

Éötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Könyv- és Jegyzetbolt

1088 Bp. Múzeum krt. 6–8.

Zsigmond Király Főiskola Jegyzetbolt

1039 Bp. Kelta u. 2.

L'Harmattan Könyvesbolt

1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Debrecen

Sziget Könyvesbolt

4010 Debrecen, Egyetem tér 1.

Pécs

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Student Sevice Iskolaszövetkezet Könyvesbolt

7624 Pécs, Ifjúság út 6.